

UDK: 339.9:620.9(470:4-672EU)
Bibliid 0543-3657, 66 (2015)
God. LXVI, br. 1160, str. 59–77
Izvorni naučni rad
Primljen: 27. 08. 2015.

Milan LIPOVAC, Tatjana SIMIĆ¹

Sekuritizacija u energetske bezbednosti – slučaj EU i ruskog gasa

SAŽETAK

Pojam energetske bezbednosti dospeva na vrh političko-bezbednosne agende EU od 2005. godine, a početkom prvih ozbiljnijih prekida u snabdevanju prirodnim gasom. U tom smislu najveća bojazan zvaničnika EU vezana je za mogućnost (zlo)upotrebe energenata kao političkog oružja u uslovima energetske zavisnosti od Rusije. Tema rada vezana je za sekuritizaciju prirodnog gasa koji Rusija izvozi u zemlje članice EU. U radu su analizirani dokumenti i zvanična saopštenja najviših EU zvaničnika u kojima je zavisnost od ruskog gasa označavana kao esencijalna bezbednosna pretnja po energetske bezbednost EU. U radu je takođe predstavljena dinamika procesa sekuritizacije, glavni akteri, skicirani su mogući razlozi, a predstavljene su i posledice koje su podstakle ili ubrzale preduzimanje specijalnih mera.

Ključne reči: energetska bezbednost, sekuritizacija, specijalne mere, EU, Rusija, Ukrajina.

1. Uvod

Od 2005. godine kada su počeli prvi ozbiljniji prekidi u snabdevanju ruskim gasom, najviši politički predstavnici EU energetske bezbednost postavljaju na vrh spoljnopolitičke i bezbednosne agende. Pojam energetske bezbednost postaje ključna tema političko-bezbednosnih kalkulacija između Unije i država nečlanica, ali i između samih država članica. Ova promena evropskog političkog diskursa najčešće se objašnjava teorijom sekuritizacije. Kao glavni razlozi sekuritizacije ruskog gasa najčešće se navodi velika potražnja i rastuća zavisnost od ruskih isporuka, mogućnost rasta cena i

¹ Milan Lipovac, Fakultet bezbednosti Univerziteta u Beogradu, Gospodara Vučića 50, e-mail: lipovac@fb.bg.ac.rs

Tatjana Simić, Fakultet bezbednosti Univerziteta u Beogradu.

samim tim mogući udar na njenu ekonomiju pojedinih članica EU, dok se kao ključni razlog navodi bojazan da će Rusija gas koristiti kao sredstvo za političke ucene.

Važno je takođe istaći da energetska zavisnost između EU i Rusije nije jednosmerna i da ruska ekonomija u velikoj meri zavisi upravo od isporuke prirodnog gasa državama članicama EU. Zato je Rusiji u interesu da zadrži dominantnu poziciju na tržištu energenata u EU, da pronade način da zaobiđe Ukrajinu kao glavnu tranzitnu zemlju (npr. „Južni tok“), ali i da se proširi nova tržišta (npr. Kina, Turska, države nečlanice EU itd.).

U radu je dat prikaz različitih određenja energetske bezbednosti i njenih dimenzija. Imajući u vidu da energetska bezbednost prožima sve sektore bezbednosti, a da su posledice energetske krize najevidentniji u ekonomskom i političkom sektoru, teorija sekuritizacije predstavlja dobar analitički okvir za razumevanje kako nešto postaje bezbednosna pretnja. Centralna tema ovog rada je način na koji je izvršena sekuritizacija ruskog gasa i uloga evropske političke elite. U radu će takođe biti predstavljeni elementi sekuritizujućeg poteza, ali i način na koji se sekuritizacija održava i do kakvih neželjenih posledica može dovesti.

2. Energetska bezbednost i sekuritizacija

Energetska bezbednost predstavlja pojam koji u fokus međunarodne politike dospeva tek u poslednjih dvadesetak godina. Zato nepostojanje univerzalne i opšte prihvaćene definicije ovog pojma ne bi trebalo da iznenađuje.² Tematizacijom energetske bezbednosti u sferi odnosa između država među prvima su se bavili Bohi (*Douglas R. Bohi*) i Toman (*Michael A. Toman*) i to tako što su odredili antipod ovog pojma, pa pod energetsom nebezbednošću (*energy insecurity*) podrazumevaju gubitak dobrobiti/ blagostanja koje može nastati kao posledica promena cene ili (ne)dostupnosti energenata.³

Danas se pod energetsom nebezbednošću najčešće podrazumeva dostupnost energenata, pri čemu dostupnost obuhvata potrebnu količinu, kontinuitet u snabdevanju, prihvatljive i stabilne cene, fizičku obezbeđenost trasa gasovoda i naftovoda, političku stabilnost država iz koje se energenti uvoze i sl.⁴ U prilog značaju koji energetska bezbednost ima (ili bi trebalo da ima) idu zaključci iz elaborata koji su objavili Džon Dojč (*John Deutch*), bivši direktor CIA i sadašnji profesor na MIT-u i Džejms Šlezinger (*James R. Schlesinger*), bivši Ministar odbrane i prvi Ministar za energetiku (u

² Veoma iscrpan pregled ovih određenja može se naći u: Christian Winzer, „Conceptualizing Energy Security“, *EPRG Working Paper 1123 /Cambridge Working Paper in Economics 1151*, 2011.

³ Douglas R. Bohi and Michael A. Toman, „Energy security: externalities and policies“, *Energy Policy*, vol. 21, no. 11, 1993, pp. 1093-1109.

⁴ Dragan Kolev, „Geopolitička dimenzija energetske bezbednosti“, *Časopis za ekonomiju i tržišne komunikacije*, Vol.1, br. 1, 2011, str. 65-90.

administraciji predsjednika Džimija Kartera), a čija je tema vezana za nacionalnu bezbednost Sjedinjenih Američkih Država i cenu nafte na svetskom tržištu. Dojč i Šlezinger pored određenja energetske bezbednosti ističu i njen veliki značaj za SAD: „Pouzđano i pristupačno snabdevanje energijom – „energetska bezbednost“ – predstavlja sve značajniju karakteristiku međunarodne političke scene, a na kojoj se temelji efikasnost američke spoljne politike.“⁵

U Međunarodnoj agenciji za energetiku (*International Energy Agency - IEA*) energetska bezbednost određuju kao stalni pristup izvoru energije po pristupačnoj ceni. U IEA razlikuju dva nivoa planiranja i ostvarivanja energetske bezbednosti: dugoročnu i kratkoročnu energetska bezbednost. Dugoročna se uglavnom bavi blagovremenim investicijama u snabdevanju energijom u skladu sa ekonomskim kretanjima i potrebama zaštite životne sredine. S druge strane, fokus kratkoročne energetske bezbednosti je na sposobnosti energetskog sistema da brzo reaguje na iznenadne promene u odnosu ponude i potražnje energenata na tržištu. U ovoj agenciji ističu tri dimenzije energetske bezbednosti: pouzdano/neprekidno (*reliable/uninterruptible*), pristupačno/konkurentno (*affordable/competitive*) i dostupno snabdevanje (*accessible/available supply*).⁶

Sovakol (*Benjamin K. Sovacool*) i Mukherji (*Ishani Mukherjee*) smatraju da se energetska bezbednost sastoji iz pet dimenzija a koje se odnose na dostupnost, pristupačnosti, razvoj tehnologije, održivost i propise (*availability, affordability, technology development, sustainability and regulation*).⁷

Imajući u vidu sve prethodno navedeno određenje energetske bezbednosti može se svesti na sposobnost države da očuva neprekidno snabdevanje energijom i to po pristupačnim i relativno stabilnim cenama, odnosno bez naglih i značajnih poskupljenja. Uzimajući u obzir zamerke da je ovakvo određenje sporno, odnosno da, između ostalog, protivreči i osnovnom ekonomskom zakonu - zakonu tržišta, trebalo bi podsetiti na sedamdesete godine XX veka (tačnije 1973. godinu) kada se dogodio prvi „naftni šok“.⁸ Tada su članice OPEK-a (*Organization of the Petroleum Exporting Countries*)⁹ iskoristile

⁵ John Deutch and James R. Schlesinger, *National Security Consequences of U.S. Oil Dependency*, Council on Foreign Relations, New York, 2006. p. 3

⁶ *Energy security*, International Energy Agency. Internet: <http://www.iea.org/topics/energysecurity/subtopics/whatisenergysecurity/> 13/06/2015.

⁷ Ovih pet dimenzija razgrađuju se na 20 komponenti za koje smatraju da se mogu meriti kroz praćenje 52 složena ili 320 jednostavnih indikatora.

Benjamin K. Sovacool i Ishani Mukherjee, „Conceptualizing and measuring energy security: A synthesized approach“ *Energy*, vol. 36, no. 8, August 2011, pp. 5343-5355.

⁸ Prvi „naftni šok“ dogodio se 1973. godine za vreme Jom Kipurskog rata u kom su Sirijske i Egipatske vojne snage istovremeno napale Izrael. Za vreme rata SAD i zemlje zapadne Evrope pružile su podršku napadnutom Izraelu, što je izazvalo reakciju zemalja OPEC-a koje su im prekinule isporuku nafte. Rezultat je bilo učetverostučenje cena nafte.

⁹ Zemlje članice su : Alžir, Angola, Ekvador, Irak, Iran, Kuvajt, Libija, Nigerija, Katar, Saudijska Arabija, Ujedinjeni Arapski Emirati i Venecuela. Ova multinacionalna organizacija

stanje na tržištu nafte da bi izvršile pritisak na zemlje uvoznice, sa čijom politikom se nisu slagale, tako što su namerno smanjile proizvodnju za 5% i time ugrozile ekonomsku stabilnost zemalja uvoznica nafte. Od tada energetska bezbednost utire svoj put ka politici i otvara vrata za sekuritizaciju ovog pojma.

Onemogućen ili otežan pristup, pre svega nafti i prirodnom gasu, može izazvati ne samo ekonomske potrese već i socijalnu i političku krizu. A bez pouzdanog snabdevanja, država ne može da organizuje ni svoj odbrambeni sistem, niti da održi unutrašnju stabilnost i bezbednost.¹⁰ Ovakvo prelivanje energetske krize u ekonomsku, socijalnu, pa i političku dimenziju je možda najjednostavnije objasniti sektorskom analizom u okviru koje Beri Buzen razlikuje politički, vojni, ekonomski, socijetalni i ekološki sektor bezbednosti.¹¹ Kasnije su razrađivane ideje o proširenom sektorskom pristupu koji bi obuhvatio pravo, moral, religiju, pa i informatičku/sajber bezbednost.

Svakako najznačajnija inicijativa tog tipa, za temu ovog rada, je ideja o proširenoj sektorskoj analizi koja bi obuhvatila i energetska dimenziju kao poseban sektor. Ipak, preovladalo je stanovište po kojem energetske krize i problemi po pravilu pogađaju više sektora, a prvenstveno ekonomski, politički, pa čak i vojni i da ga zbog toga ne bi trebalo posebno izdvajati.¹² Iako je i sam Beri Buzen napustio sektorski pristup smatrajući da je bezbednost suviše kompleksna da bi se mogla proučavati na takav način¹³, ovaj koncept je važno pomenuti jer predstavlja relativno dobar okvir za objašnjenje prelivanja bezbednosnih pretnji iz jednog sektora u ostale sektore.

Već je istaknuto da bezbednosne pretnje, odnosno energetska kriza i problemi stvaraju posledice i u ekonomskom, političkom, pa i vojnom sektoru. Ili kako to, na tragu ove ideje o multidimenzionalnosti, ističe Bauman (*Florian Baumann*) „energetska bezbednost obuhvata spoljnopoličku, ekonomsku, geopolitičku i bezbednosnu dimenziju“.¹⁴ Međutim, ono što do sada nije istaknuto je da politički aspekt (sektor/ dimenzija) energetske kriza i problema nadmašuje sve ostale. Iskustva iz „naftnih šokova“ iz 1973. i 1979.

osnovana je 1960. godine u Bagdadu, da bi koordinirala proizvodnju i izvoz nafte među svojim članicama. Sedište organizacije je u Beču.

¹⁰ Filip Ejodus, *Međunarodna bezbednost: Teorije, sektori i nivoi*, Službeni glasnik i Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Beograd, 2012, str.172.

¹¹ Barry Buzan, Ole Waever & Jaap De Wilde, *Security: A New Framework for Analysis*, Lynne Rienner Publishers, Boulder, 1998, p. 7.

¹² Odysseas Christou and Constantinos Adamides, *Energy securitization and desecuritization in the New Middle East*, *Security Dialogue*, vol. 44, no. 5-6, 2013, p. 510

¹³ Umesto sektorske analize, Buzen je predložio pristup koji bi se bazirao na funkcionalnoj diferencijaciji. Više o ovome u: Mathias Albert and Barry Buzan, „Securitization, sectors and functional differentiation“, *Security Dialogue* August-October, vol. 42, 2011, pp. 413-425.

¹⁴ Florian Baumann. „Energy Security as multidimensional concept“, *CAP Policy Analysis*, no. 1, march 2008, pp. 1-16

godine nas upućuju na značaj političkih aktera i poteza koje oni povlače u cilju pojačavanja ili ublažavanja posledica krize. Predstavnici političkih elita zainteresovanih država imaju najveći socijalni kapital a time i mogućnost da, na primer, određene promene ili krize u snabdevanju naftom ili prirodnim gasom predstavljaju kao esencijalne pretnje po (energetsku) bezbednost.

Često se ističe kako teorija sekuritizacije može predstavljati dobar analitički okvir za proučavanje praktične strane bezbednosne politike, a prevashodno u delu koji se odnosi na konstruisanje bezbednosnih pretnji. Cilj ovog teorijskog okvira, koji je razvio Ole Vejver (*Ole Wæver*)¹⁵, je da omogući razumevanje kako nešto postaje bezbednosna pretnja i to tako što sekuritizujući potez raščlanjuje na pet elemenata: sekuritizujućeg aktera, funkcionalnog aktera, jezički akt/govorni čin, publiku i specijalne mere.¹⁶ Ovu podelu treba uslovno shvatiti, jer je njena primarna svrha naglašavanje pojedinih elemenata sekuritizujućeg poteza i slikovitiji prikaz načina na koji se nešto konstruiše u esencijalnu bezbednosnu pretnju i na taj način označava kao prioritet delovanja provajdera bezbednosti.¹⁷

Sekuritizujući akteri su, prema Vejveru, pokretači i nosioci celog procesa. Nešto postaje bezbednosni problem kada ga takvim proglasi elita i to po pravilu politička elita.¹⁸ Međutim, kada politička elita nešto kvalifikuje kao bezbednosnu pretnju „to ne znači da ona to zaista i jeste, nego samo da je sekuritizujući akter tako predstavlja“.¹⁹ Za *funkcionalne aktere* Vejver daje negativno određenje, „to nisu sekuritizujući akteri, ali značajno utiču na donošenje odluka u sferi bezbednosti“.²⁰ To su dakle svi oni akteri od čijih interesa i uticaja zavisi uspešnost sekuritizujućeg poteza. *Jezičkim aktom/govornim činom* sekuritizujući akter nešto označava kao pretnju po referentni objekat, odnosno „time što nešto označavamo kao pitanje od bezbednosnog značaja, ono to i postaje“.²¹ Kod jezičkog akta naglasak je stavljen na ulozi jezika kao pokretača konkretne radnje. Ono što sekuritizujući akter (politička elita) govori uslovljeno je njegovim interesom, odnosno onim što žele i mogu da ostvare. Tako da su poruke koje sekuritizujući akter šalje uslovljene „očekivanim posledicama njihovih reči“.²² U okviru teorije

¹⁵ Ole Wæver, „Securitization and desecuritization“ In: Lipschutz R (ed.) *On Security*, New York: Columbia University Press, 1995, pp. 46-86

¹⁶ Buzan et al. (1998: 27)

¹⁷ Milan Lipovac, Danijela Spasić i Želimir Kešetović, „Koncept socijalne bezbednosti i teorija sekuritizacije kao okviri za analizu procesa prijema Turske u Evropsku uniju“ *Međunarodna politika*, Vol. 62, br. 1142, 2011; str. 52-62.

¹⁸ Ole Wæver, „Securitization and Desecuritization“, op. cit., p. 52.

¹⁹ Barry Buzan, Ole Wæver and Jaap De Wilde, „*Security: A New Framework for Analysis*“ op. cit., p. 24.

²⁰ Ibidem, p. 36.

²¹ Ole Wæver, „*Aberystwyth, Paris, Copenhagen New Schools in Security Theory and the Origins between Core and Periphery*“ paper presented at the ISA Conference Montreal March, 2004. p. 13.

²² David Skidmore, „*Review of book > Security: A New Framework for Analysis*“, 1998. p. 2.

sekuritizacije, jezik je osnov za zaštitu referentnog objekta, odnosno preduslov materijalizacije moći i ostvarivanja bezbednosnog interesa. Sledeći element je *publika (javnost/auditorijum)*, koja prihvata ili ne prihvata stanovište sekuritizujućeg aktera i u zavisnosti od toga imamo uspešnu ili bezuspešnu sekuritizaciju. Publika je ta koja odlučuje da li je nešto bezbednosna pretnja i na taj način daje podršku političkoj eliti u zaštiti referentnog objekata. Kod uspešne sekuritizacije publika prepoznaje bezbednosnu pretnju, odnosno daje legitimitet akterima za suzbijanje te pretnje i „odobrava specijalne mere, koje opet ne moraju biti samo vojnog karaktera“.²³

Specijalne mere koje se usvajaju bez obzira na njihovu prirodu (vojne ili nevojne) prevazilaze okvire svakodnevnih političkih procedura. Već je istaknuto da je usvajanje ovih mera praktično priznanje da politička elita nije sposobna da se sa tim pretnjama izbori uobičajenim političkim sredstvima, pa u procesu sekuritizacije elite nastoje to nešto da smeste u „posebno područje (izvan politike), u kojem je dozvoljena upotreba svih (legitimnih) sredstava kako bi se to nešto sprečilo/zaustavilo“.²⁴

3. Energetska bezbednost EU

Energetska bezbednost dospeva na vrh evropske političke agende u periodu između 2005. i 2006. godine, a u vezi sa sukobom između Rusije i Ukrajine oko cene gasa. Sukob je, između ostalog, doveo i do međusobnog optuživanja ruske i ukrajinske strane za nepoštovanjem gasnog sporazuma, pa čak i do prekida snabdevanja gasom u nekoliko evropskih zemalja, a što je zavisnost Evrope od uvoza prirodnog gasa iz Rusije učinilo više nego očiglednim.²⁵ Mogućnost da se ovakva vrsta zavisnosti iskoristi kao sredstvo za vršenje ne samo ekonomskog, nego i političkog pritiska podstaklo je evropske zvaničnike da izvrše sekuritizaciju predstavljajući ovu zavisnost kao pretnju po evropsku energetska bezbednost.

3.1. Razlozi sekuritizacije ruskog gasa

Prema podacima Evropske komisije (*European Commission*), države koje su članice EU potrebe za prirodnim gasom sa 66% zadovoljavaju iz uvoza, od čega se 39% gasa uveze iz Rusije.²⁶

²³ Barry Buzan, Ole Waever and Jaap De Wilde, *“Security: A New Framework for Analysis”*, op. cit., p. 21.

²⁴ Ole Wæver, *“Securitization and Desecuritization”*, op. cit., p. 55.

²⁵ Uzroci akutelnog rata na istoku Ukrajine se svakako nalaze i u ovim događajima, međutim kako je tema ovog rada vezana za sekuritizaciju ili još preciznije sekuritizujuće poteze najviših evropskih zvaničnika, mahom u periodu od 2008. do 2010. godine, dešavanja u Ukrajini u poslednje dve godine neće biti posebno predstavljena u ovom prilogu.

²⁶ *Supplier countries*, European Commission. Internet: <https://ec.europa.eu/energy/en/topics/imports-and-secure-supplies/supplier-countries> 14/6/2015.

Iako je rastuća zavisnost EU od ruskih isporuka gasa predstavljala inicijalan uslov za sekuritizaciju energenata, ova zavisnost ne predstavlja neophodan a još manje dovoljan uslov. Kako bi sekuritizacija bila uspešna „pretnja na koju sekuritizujući akteri ukazuju mora biti generalno prihvaćena i tretirana kao opasna. A to znači da publika mora imati razvijene preteće asocijacije u vezi sa nekim društvenim problemom, kako bi on mogao biti uspešno sekuritizovan”.²⁷ U ovom slučaju publika/javnost, odnosno stanovnici evropskih zemalja, imaju razvijenu svest o potencijalnoj opasnosti koju sa sobom nosi ta rastuća zavisnost od ruskog gasa. Oni su na sopstvenoj koži iskusili prekide u snabdevanju gasom, što ide na ruku EU da opravda specijalne mere koje će preduzeti da bi predstavila Rusiju kao nepouzdanog snabdevača.

Događaj koji je poslužio za otpočinjanje sekuritizacije energenata u Evropskoj uniji, kao što je već naznačeno u uvodu, bio je sukob Rusije i Ukrajine oko cene gasa u periodu od 2005-2006. Politička pozadina ovog sukoba, povezana je sa promenom ukrajinske spoljne politike od 2004. godine. Nakon „Narandžaste revolucije“ proruski orijentisanu politiku zamenila je prozapadna, na čelu sa predsednikom Viktorom Juščenkom i premijerkom Julijom Timošenko a koji su, između ostalog, bili zagovornici ulaska Ukrajine u NATO. U tom periodu došlo je i do drastičnog povećanja cene gasa, a što je od strane tadašnjih ukrajinskih zvaničnika protumačeno kao vrsta ruskog političkog pritiska na Ukrajinu. Naime, predstavnici ruske državne kompanije Gazprom insistirali su na povećanju cene gasa, sa čime se Vlada Ukrajine inicijalno složila, uz napomenu da povećanje cene treba da bude postepeno i da sa dotadašnjeg načina plaćanja u vidu kompenzacije pređu na plaćanje devizama.

U Tabeli 1. dat je pregled indikatora uvoza prirodnog gasa iz Rusije.

Tabela 1. Indikatori uvoza ruskog gasa u Ukrajinu²⁸

Indikatori uvoza prirodnog gasa iz Rusije u Ukrajinu (2005-2011. godina)							
Godina uvoza	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.
Uvezena količina (u milijardama m ³)	55.8	53.3	50.1	48	26.8	36.5	36
Cena gasa (1000 m ³ /)\$	44-80	95	130	179.5	232.5	292	350
Nenaplaćena ruska potraživanja (u milijardama \$)	3.2	5.1	6.5	8.6	6.24	10.83	12.6

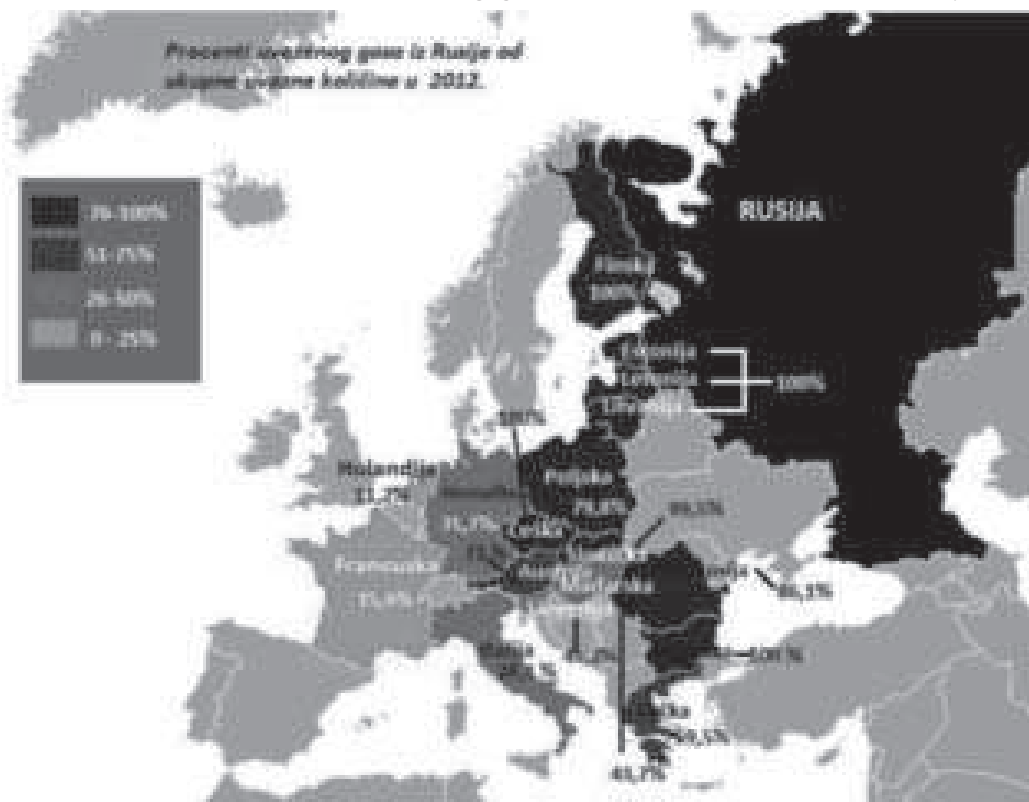
²⁷ Filip Ejdus, *Međunarodna bezbednost: Teorije, sektori i nivoi*, op.cit., str. 108.

²⁸ Oleksii Leshchenko, *Shale Gas: Market Opportunities and Challenges in the EU and Ukraine*, Gorshenin Institute, Brussels. Internet: <http://www.slideshare.net/AIAvellan/shale-gas-market-opportunities-and-challenges-in-the-eu-and-ukraine> 14/6/2015.

Pošto su ovi pregovori propali, Gazprom je smanjio isporuku prirodnog gasa Ukrajini, a što je za posledicu imalo smanjenje snabdevanja i u drugim evropskim državama. Pored Ukrajine, u Mađarskoj je količina uvezenog gasa smanjena za 40%, u Poljskoj za 14%, u Austriji, Slovačkoj i Rumuniji je smanjena za trećinu, a u Francuskoj 25-30%.²⁹ Činjenica da države članice EU u najvećem broju slučajeva potrebe za energentima zadovoljavaju iz uvoza ne predstavlja novost za one koje se bave međunarodnom ekonomijom i politikom. Ali, ove promene na tržištu energenata u zemljama EU su svakako skrenule pažnju na problem energetske zavisnosti.

Energetska zavisnost može se odrediti kao pokazatelj koliko se privreda neke države oslanja na uvoz energenata da bi zadovoljila sopstvene potrebe³⁰ i pojedini autori smatraju da se ispoljavanje energetske zavisnosti uslovno može svesti na tri dimenzije: prirodno-tehničku, ekonomsku i političku.

Slika 1. Procentualni udeo ruskog gasa u ukupnom uvozu zemalja EU³¹

²⁹ Ukraine "stealing Europe's gas", Internet: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4574630.stm> 13/6/2015.

³⁰ Tomas Janeliūnas and Agnija Tumkevič, "Securitization of the energy sectors in Estonia, Lithuania, Poland and Ukraine: Motives and extraordinary measures", *Lithuanian Foreign Policy Review*, Vol. 30, 2013; pp. 65-90. Internet: http://www.researchgate.net/publication/259761211_SECURITIZATION_OF_THE_ENERGY_SECTORS_IN_ESTONIA_LITHUANIA_POLAND_AND_UKRAINE_MOTIVES_AND_EXTRAORDINARY_MEASURES 15/6/2015.

³¹ Guy Chazan and Ed Crooks, *Europe's dangerous addiction to Russian gas needs radical cure*. Internet: <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/dacfd08-ba64-11e3-8b15-00144feabdc0.html#slide012/06/2015>.

Prirodno-tehnička dimenzija odnosi se na fizičku raspoloživost gasa, a podrazumeva i rezerve i nalazišta prirodnog gasa na teritoriji EU, ulaganja u istraživanja, proizvodnju ili pronalaženje alternativnih izvora energije. Ova dimenzija odnosi se i na zaštitu od fizičkog ugrožavanja infrastrukture gasovoda (kritične infrastrukture) pod uticajem prirodnih nepogoda ili delovanjem čoveka. *Ekonomska dimenzija* najčešće se dovodi u vezu sa cenom gasa koja zavisi od ponude i tražnje na tržištu. Imajući u vidu da se i ponuda može namerno smanjivati to opet može predstavljati pretnju po finansijsku stabilnost pojedinih država članica EU. *Politička dimenzija* vezana je za strah država članica EU od namernih prekida u snabdevanju gasom, a koji nisu čisto ekonomske prirode, već bi mogli poslužiti kao sredstvo političkih pritisaka ili način da se utiče na spoljnu politiku pojedinih država članica EU.

Koliki je potencijal za ovakvu (zlo)upotrebu prirodnog gasa i energetske zavisnosti u političke svrhe u pojedinim državama članicama EU možda može poslužiti podatak prema kojem je čak šest država (Finska, Litvanija, Letonija, Estonija, Češka i Bugarska) kompletan svoj uvoz gasa iz 2012. godine vezalo za uvoz iz Rusije (Slika 1). Prema istim podacima udeo ruskog gasa u slovačkom uvozu je iznosio 99,5%; rumunskom 86,1%; poljskom 79,8%; austrijskom 71% i grčkom 59,5%.

3.2. Dinamika i akteri sekuritizacije ruskog gasa u EU

Imajući u vidu da je Ruska Federacija sukcesor nekadašnje supersile i da danas predstavlja veliku silu kojoj gotovo da nijedna evropska država ponaosob ne može da predstavlja ravnopravnog partnera na bilateralnom nivou po bilo kom pitanju, a naročito ne po pitanju energetike, uopšte ne bi trebalo da iznenađuje što visoki zvaničnici EU u ime svih država članica preduzimaju jedinstvenu politiku u vezi sa energetsom zavisnošću od ruskog gasa.

Pored ovog dispariteta pojedinačnih država EU u odnosu na Rusiju, treba imati u vidu i kapacitet i uticaj institucija EU (poput Evropske komisije, Evropskog Saveta, Evropskog parlamenta ili Saveta Evropske unije). Visoki predstavnici ovih EU institucija nastoje da probleme energetske bezbednosti predstave kao egzistencijalnu pretnju po životni standard svih stanovnika EU, ali i po stabilnost same unije. Od naftne krize 1973. godine, Evropska komisija bavila se praćenjem i unapređenjem energetske bezbednosti između država članica. Do 2000-ih godina, pristup ovoj temi bio je usmeren na usklađivanje energetske politike unutar unije, ali od tada, Komisija se postavlja kao glavni sekuritizujući akter u energetsom sektoru EU. Predstavila je specifične pretnje sa kojima se Evropa suočava i predložila je neophodne protivmere. Sekuritizujući potez je prihvaćen i odobren i od Parlamenta i Saveta, koji su bili podrška i publika, pa je tako 8. marta 2006. godine, objavljena „Evropska strategija za održivu, konkurentnu i sigurnu energiju“ (*Green paper - A European Strategy for Sustainable, Competitive and*

Secure Energy), koja iznosi Komisijinu konceptualizaciju energetske bezbednosti i pretnje po nju. Ova strategija predstavila je tri dimenzije koje obuhvata energetska bezbednost: životnu sredinu, ekonomiju i bezbedno snabdevanje.³²

Noviji dokumenti Komisije o energetskej politici Evropske unije u potpunosti se odlikuju izrazitim tonom sekuritizacije, ili još preciznije rečeno „gramatikom sekuritizacije“.^{33, 34}

Pored osnovnih izvora opasnosti koji su identifikovani od strane Komisije, a odnose se na poznate probleme u snabdevanju energentima i disfunkcionalnosti globalnog energetskeg tržišta, posebno je istaknuta rastuća zavisnost od uvoza energenata država članica EU i niska pouzdanosti izvoznika (u ovom slučaju Rusije). U tom smislu je posebno naglašena bojazan da se energetska zavisnost i ovakvo stanje može iskoristiti kao političko sredstvo.

Zato se veoma često u zvaničnim nastupima visokih predstavnika EU moglo čuti kako baš na ovakav način predstavljaju poziciju Rusije i energetske bezbednost Evropske unije.

U jednom istraživanju čija je tema vezana za promenu političkog diskursa u EU, a u vezi sa energetskeim odnosima EU-Rusija, analiziran je sadržaj 115 dokumenata i zvaničnih saopštenja³⁵ najviših predstavnika EU u kojima se spominje Rusija. U tabeli 2. je predstavljena frekvencija analiziranih sadržaja iz godine u godinu.

³² Julia Trombetta, European energy security discourses and the development of a common energy policy, *Working Papers of the Energy Delta Gas Research*, no 2, 2012, pp. 1-31.

³³ Filip Ejodus, *Međunarodna bezbednost: Teorije, sektori i nivoi*, op.cit., str. 36.

³⁴ Videti: European Energy Security Strategy Internet: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52014DC0330&qid=140785561156616/6/2015>.

³⁵ Lukáš Tichý and Petr Kratochvíl. „The European Union’s Discourse on Energy Relations with Russia”, *Energy Policy*, Vol. 56, no. 51, 2013, pp. 391-406.

Tabela. 2. Saopštenja zvaničnika EU o Ruskom gasu³⁶

Politički predstavnici EU	Andric Pighals (Andris Piebalgs) EU komesar za energetiku	Benita Ferrero-Waldner (Benita Ferrero-Waldner) EU komesar za spoljne odnose	Žoze Manuel Baroso (José Manuel Barroso) predsednik Evropske komisije	Piter Mendelson (Peter Mandelson) (2004-2008 godine)	Ketrin Ešton (Catherine Ashton) (oktobar 2008 do novembra 2009. godine) - EU komesar za trgovinu	Havijer Solana (Javier Solana) Visoki predstavnik EU za zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku	Mark Franko (Marc Franco) Šef Evropske komisije u Rusiji	Ukupno
2004	1	0	1	0	0	0	0	2
2005	2	1	0	3	1	0	7	
2006	5	4	5	4	1	3	22	
2007	6	3	4	4	4	5	26	
2008	6	6	2	2/1	5	7	29	
2009	5	3	9	1	3	8	29	
Ukupno	25	17	21	15	14	23	115	

Pored jasnog trenda uvećanja broja saopštenja, kao i tematizacije uticaja Rusije na energetska bezbednost EU, potrebno je navesti i konkretne primere, odnosno ključne delove analiziranih sadržaja, kako bi se razumela poruka koja je u njima sadržana. U nastavku slede segmenti saopštenja najviših EU zvaničnika, a koji potkrepljuju ideju o sekuritizaciji ruskog gasa u evropskoj energetska bezbednosti:

- „Sedmog januara šest članica EU i šest evropskih zemalja koje nisu članice saznale su da je njihovo snabdevanje gasom iz Rusije preko Ukrajine ili totalno prekinuto ili značajno smanjeno. To je bila situacija bez presedana, označena od strane Oksfordskog instituta za energiju kao: „najozbiljniji događaj po bezbednost, povezan sa gasom, koji se ikad dogodio u Evropi“. To je prizvalo pitanje koliko je Rusija pouzdana kao dobavljač i Ukrajina kao tranzitna zemlja? Podstaknuto je i razmišljanje kako da osiguramo našu spoljnu energetska bezbednost i na najbolji način da održavamo naše političke odnose sa istočnim komšijama.”

...„Ja, kao komesar za spoljne poslove, odredila sam kao svoj prioritet diversifikaciju energetska izvora i ruta za snabdevanje gasom, razvojem energetska diplomatije....”

³⁶ Od tih 115 analiziranih sadržaja 99 se nalazi na zvaničnoj internet prezentaciji Evropske komisije, ec.europa.eu.

..., U kratkom roku trebalo bi da nađemo izvodljiva, praktična rešenja kako bi se osiguralo da se događaji od ove zime ne ponove. To znači snažnije rane mehanizme upozoravanja i dogovore za rešavanje sporova. Kada problemi naiđu, gas i dalje mora teći..."³⁷

- „Izazov postavljanja naših odnosa sa Rusijom na pravi kurs i eksploatacija naših zajedničkih potencijala, pretvorila se u veliki test spoljne politike EU i naše koherentnosti. Ipak, na ovom putu EU nije sama. I drugi međunarodni partneri posmatraju Rusiju „koja oživljava“ i razmatraju kako da usklade svoju politiku u svetlu tih promena”³⁸
- ...„Ovo ima implikacije u svim sektorima kao i na polju energije. Naša energetska međuzavisnost je činjenica. Kratak pogled na mapu postojećih gasovoda potvrdiće vam ovo. Postoji opravdana zabrinutost širom Evrope zbog zainteresovanosti Rusije da više ulaže u energiju nego da je proizvodi. Gasprom se strateški zahuktava u pohode ka inostranstvu a smanjuje ulaganja kod kuće. Zbog toga, potreban nam je evropski okvir za energiju, zasnovan na vladavini prava i reciprociteta”³⁹

Nakon ovakvih izjava, kao logičan sled događaja, usledilo je niza direktiva⁴⁰ kojima se regulišu pitanja energetske bezbednosti, a koje su navedene u Tabeli 3.

³⁷ Benita Ferrero-Waldner, After the Russia/Ukraine gas crisis: what next? 2009, Internet: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-09-100_en.htm 12/6/2015.

³⁸ Benita Ferrero-Waldner, The European Union and Russia - future prospects, 2008. Internet: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-08-175_en.htm?locale=en 12/6/2015.

³⁹ Javier Solana, Summary of the address by the EU High Representative for the CFSP, 2008, Internet: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/discours/98707.pdf 12/6/2015.

⁴⁰ Postoji lista direktiva iz oblasti energetike, podeljenih po sektorima. Videti: Overview of the secondary EU legislation that falls under the legislative competence of Directorate General-energy and that is currently in force, December 2014.

Tabela 3. Lista EU direktiva koje se odnose na prirodni gas
(zaključno dana 10.09.2012.)⁴¹

Pregled sekundarnog zakonodavstva EU koje spada u nadležnost DG ENER - Glavne uprave za energetiku. Lista direktiva koje se odnose na gas (zaključno sa 01.09.2012.):

1. Direktiva 2008/92 /EK Evropskog parlamenta i Saveta od 22. oktobra 2008. godine koja se odnosi na postupak Zajednice za poboljšanje transparentnosti gasa i električne energije, ceni za industrijske i krajnje korisnike
2. Direktiva 2009/73 /EK Evropskog parlamenta i Saveta od 13. jula 2009. o zajedničkim pravilima za unutrašnje tržište prirodnog gasa i o ukidanju Direktive 2003/55 /EK
3. Uredba (EK) 715/2009 Evropskog parlamenta i Saveta od 13. jula 2009. o uslovima za pristup mrežama za prenos prirodnog gasa i o ukidanju Uredbe (EK) 1775/2005
4. Uredba (EK) 713/2009 Evropskog parlamenta i Saveta od 13. jula 2009. godine, kojom se osniva Agencija za saradnju regulatora energije
5. Odluka Komisije 2010/685 /UE od 10. novembra 2010. godine o izmenama Poglavlja 3 Aneksa I Uredbe (EK) 715/2009 Evropskog parlamenta i Saveta o uslovima za pristup mreži transmisije gasa
6. Uredba (EU) 994/2010 od 20. oktobra 2011 o merama očuvanja bezbednosti snabdevanja gasom i ukidanju Direktiva Saveta 2004/67 / EK
7. Uredba (EU) 1227/2011 Evropskog parlamenta i Saveta od 25. oktobra 2011. godine o celokupnom integritetu energetskog tržišta i njegovoj transparentnosti
8. Odluka Komisije 2011/280 /EU od 16. maja 2011 o ukidanju Odluke 2003/796 /EK o uspostavljanju evropskih regulatornih grupa za električnu energiju i gas
9. Odluka Komisije 2012/490 /EU od 24. avgusta 2012 o izmenama i dopunama Aneksa I Uredbe (EK) 715/2009 o uslovima za pristup mrežama za prenos prirodnog gasa

Među direktivama je i Treći energetska paket Evropske unije⁴² (koji čine prvih pet direktiva iz Tabele 3). Ključna odredba ovog paketa direktiva je obaveza razdvajanja operatera transportnog sistema (gasovoda) od snabdevača gasom, odnosno zabrana da isto pravno lice bude snabdevač gasa i vlasnik gasovoda, a što je slučaj sa ruskim Gaspromom. Da li je u pitanju tek još jedan birokratski zahtev EU ili je u pitanju principijelna mera kojom se štiti konkurencija trgovini energentima ili je pak u pitanju zahtev direktno sračunat na sabotiranje izgradnje gasovoda „Južni tok“?

Odgovor na ovo pitanje svakako zavisi od interesa i pozicije konkretnog aktera, ali je više nego jasno da je na bazi ove odluke izvršen pritisak

⁴¹ European Commission (2014) Overview of the secondary EU legislation that falls under the legislative competence of DG ENER and that is currently in force, p. 3. Internet: <https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2014-12-19-ener-legislation.pdf> 13/6/2015.

⁴² Videti: European Commission. *Market legislation*, 2015 Internet: <http://ec.europa.eu/energy/en/topics/markets-and-consumers/market-legislation> 13/6/2015.

prvenstveno na Bugarsku (ali i Mađarsku i Austriju) što je dovelo do odustajanja od projekta „Južni tok“, a što je i ruski premijer Dmitri Medvedev saopštio 20.01.2015. godine.⁴³ S obzirom da se uspešnost sekuritizujućeg poteza ceni sa aspekta konkretnih posledica do kojih dovodi, može se reći da je sekuritizacija ruskog gasa od strane EU zvaničnika dala željeni rezultat, ukoliko je to podrazumevalo odustajanje od izgradnje gasovoda. Međutim, to nikako ne znači da su svi problemi uspešno rešeni, a još manje da se ili da će se završiti samo na tome.

3.3. Negativne posledice sekuritizacije

Mogli bismo reći da se sekuritizacija energije u Evropskoj uniji odvija uspešno ali to ne znači da je ona prevazišla ili pronašla način da prevaziđe probleme sa kojima se suočava. Najbolji primer negativnih posledica sekuritizacije je napuštanje izgradnje „Južnog toka“. Interpretacija motiva za izgradnju Južnog toka bila je različita. Rusija je kao glavni razlog navela potrebu za novom tranzitnom putanjom gasa, jer se dotadašnji transport gasa preko Ukrajine pokazao nepouzdanim i neisplativim. S druge strane, Evropska unija je smatrala da izgradnja Južnog toka nije ekonomski održiva i da predstavlja pokušaj Rusije da potkopa Nabuko gasovod sa željom da ostane dominantan izvoznik gasa u Evropu. Iako se smatra da je otkazivanje Južnog toka političko-birokratska pobeda Evropske unije, stvarnost je drugačija. Otkazivanje je imalo posledice po obe strane. Rusija je morala da povuče projekat u koji je toliko verovala i uložila, jer su politički pritisci postali neizdrživi a ekonomski troškovi su sve više rasli. Bez obzira što je Evropska unija očekivala da će ovim otkazivanjem zadržati tranzit gasa kroz Ukrajinu, to se možda neće desiti. Ministar energetike Rusije Aleksandar Novak izjavio je da će Rusija sa velikom verovatnoćom odustati od tranzita gasa preko Ukrajine posle 2019. godine jer se aktuelni tranzitni ugovor neće produžavati.⁴⁴ Dakle, iako je izvojevala političku pobedu, Evropska unija može imati ozbiljne probleme sa dopremanjem gasa u budućnosti, velike ekonomske troškove i poteškoće u iznalaženju alternativnih izvora energije. Zbog svega ovoga, mnogi „pobedu“ Evropske unije označavaju kao Pirovu i za to se najčešće navodi više razloga. Prvo, sekuritizacija podrazumeva predstavljanje nekog problema kao esencijalne bezbednosne pretnje i dobijanje legitimiteta za preduzimanje specijalnih mera, međutim na taj način se inicijalni problem najčešće ne rešava. Ovo je posebno izraženo u

⁴³ Ruski premijer Medvedev je tada saopštio da „odustajanje od projekta „Južni tok“ nije ni politička, ni emotivna, već pravna odluka“, prema: Novosti, Internet: <http://www.novosti.rs/vesti/planeta.299.html:529913-Medvedev-Rusija-odustala-od-Juznog-toka-iz-pravnih-razloga> 13/6/2015.

⁴⁴ Aleksej Miler: „Južni tok“ je blokiran da bi se sačuvalo tranzit gasa kroz Ukrajinu, Internet: <http://www.nspm.rs/hronika/aleksej-miler-juzni-tok-je-blokiran-da-bi-se-sacuvao-tranzit-gasa-kroz-ukrajinu.html> 15/6/2015.

slučajevima kada se sa druge strane nalazi velika sila poput Rusije. Tako da u ovom slučaju politički predstavnici EU koji su preduzeli sekuritizujući potez, ne samo da nisu mogli da u potpunosti kontrolišu situaciju, nego nisu i ne mogu da predvide sve moguće posledice. U tom smislu potrebno je podsetiti na samo neke od posledica sekuritizacije ruskog gasa iz perioda 2005-2009. godine. Naravno da su ovakvi govorni činovi od strane EU zvaničnika mogli delovati ohrabrujuće na podrška prozapadnim političkim strukturama u Ukrajini, a što je dodatno zakomplikovalo odnose Rusija-Ukrajina. Na kraju, da su pritisci na države članice EU dovele do napuštanja "Južnog toka", takođe je izvršena i aneksija Krima od strane Rusije i izbio je građanski rat na istoku Ukrajine, a EU i SAD su uvele sankcije Rusiji. Drugo, očekuju se velike promene na tržištu energentima s obzirom da odustajanje od „Južnog toka“, podrazumeva izgradnju alternativnih gasovoda i pristup novim tržištima i tu u prvom redu treba istaći novi sporazum o gasovodu Rusija-Turska i ubrzavanje planova o izgradnji gasovoda Rusija-Kina. Treće i najparadoksalnije je to što su zvaničnici EU sekuritizacijom i pokušajem unapređenja svoje energetske bezbednosti došle do toga da su i dalje energetske zavisne, nemaju stabilan i izvestan kanal snabdevanja energentima i imaju cenu gasa nekoliko puta veću nego pre 2005. godine.

U tom smislu treba pomenuti najnovije primere upotrebe specijalnih mera na nivou EU, a u vezi sa stvaranjem „energetske unije“, što prema mnogim analitičarima predstavlja najambiciozniji projekat u istoriji EU, još od stvaranja Evropske zajednice za uglj i čelik 1951. godine. Na zvaničnom internet sajtu Evropske Komisije, navodi se da su glavni ciljevi energetske unije: bezbedno snabdevanje, integrisano unutrašnje energetske tržište, energetska efikasnost, redukcija emisije štetnih gasova i istraživanja i inovacije, a osnovna ideja je stvaranje jedinstvenog regulatornog tela koje bi reagovalo na moguće prekide u snabdevanju gasom.

S obzirom da je veći broj zemalja srednje i istočne Evrope i dalje u potpunosti zavisni od ruskog gasa, a da EU nije ponudila jasnu, izglednu i održivu alternativu u pogledu snabdevanja prirodnim gasom, za očekivati je da će ova pat pozicija morati da se razrešava u postojećim energetske-političkim konstelacijama pre nego što države EU potroše rezerve ovog energenta, a na bazi kompromisa svih strana.

Zaključak

Energetska bezbednost predstavlja relativno novu i aktuelnu temu kojom se sve više bave zvaničnici EU. Pretnje po energetske bezbednost se ne ispoljavaju samo na nivou poremećaja na tržištu energentima, nego i u ekonomskom i još važnije u političkom sektoru.

Zaoštavanjem političkih odnosa između Rusije i Ukrajine od 2005. godine i međusobno optuživanje za nepoštovanje energetske sporazuma

doveli su i do prvih ozbiljnijih prekida u snabdevanju država članica EU ruskim gasom. Najviši politički predstavnici EU prepoznaju ovaj problem, i kroz različite direktive i zvanična saopštenja označavaju kao esencijalnu pretnju energetske bezbednosti EU. Osnovna bojazan EU zvaničnika je da ova energetska zavisnost može biti iskorišćena od strane Rusije za neku vrstu političkog pritiska ili ucene prvenstveno na države članice iz srednje i istočne Evrope (koje u potpunosti zavise od uvoza ruskog gasa), ali i na Uniju u celini. U tom smislu EU birokrate uspešno su sprovele sekuritizaciju i preduzele najvažniju specijalnu meru koje je podrazumevala obaveza razdvajanja operatera transportnog sistema (gasovoda) od snabdevača gasom, odnosno zabrana da isto pravno lice bude snabdevač gasa i vlasnik gasovoda, a što je slučaj sa ruskim Gaspromom. Takođe, izvršen je pritisak prvenstveno na Bugarsku (ali i Mađarsku i Austriju) što je dovelo do odustajanja od projekta „Južni tok“.

Ova energetske-birokratska bitka, koju je dobila EU, samo je ubrzala procese koji su između ostalog doveli do dodatnog komplikovanja odnosa Rusija-Ukrajina, aneksije Krima od strane Rusije i izbijanja građanskog rata na istoku Ukrajine, kao i uvođenja sankcija Rusiji od strane EU i SAD.

Paradoksalno u vezi sa ovom temom je što je EU sprovela uspešnu sekuritizaciju radi unapređenja svoje energetske bezbednosti, a došla do toga da je i dalje energetske zavisna, da nema stabilan i izvestan kanal snabdevanja energentima i da je cena gasa nekoliko puta veća nego pre 2005. godine, kao i da Rusija nakon odustajanja od „Južnog tok“ pravi nove sporazume o gasovodu Rusija-Turska i ubrzava planove o izgradnji gasovoda Rusija-Kina. Zbog nerešenog alternativnog, izglednog i održivog snabdevanja EU država članica prirodnim gasom, za očekivati je da će se nastali problem rešavati u postojećim energetske-političkim konstelacijama na bazi kompromisa svih strana.

Bibliografija

- Albert, Mathias & Buzan, Barry, "Securitization, sectors and functional differentiation", *Security Dialogue* August-October, Vol. 42, 2011, pp. 413-425.
- Baumann, Florian, "Energy Security as multidimensional concept", *CAP Policy Analysis*, no. 1, March 2008, pp. 1-16.
- Bohi, Douglas R. & Toman, Michael A., "Energy security: externalities and policies", *Energy Policy*, Vol. 21, no. 11, 1993, pp. 1093-1109.
- Buzan, Barry; Wæver, Ole & De Wilde, Japp, *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder, CO: Lynne Rienner, 1998.
- Chazan, Guy & Crooks, Ed, *Europe's dangerous addiction to Russian gas needs radical cure*. Internet: <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/dacfd08-ba64-11e3-8b15-00144feabdc0.html#slide0> 12/06/2015.

- Christou, Odysseas & Adamides, Constantinos, "Energy securitization and desecuritization in the New Middle East", *Security Dialogue*, Vol. 44, no. 5-6, 2013, pp. 507-522.
- Communication from the Commission to the European Parliament and the Council (2014) European Energy Security Strategy. Internet: <http://eur-lex.europa.eu> 13/6/2015.
- Deutch, John & Schlesinger, James R., *National Security Consequences of U.S. Oil Dependency*, Council on Foreign Relations, New York, 2006.
- Ejdus, Filip, *Međunarodna bezbednost: Teorije, sektori i nivoi*, Službeni glasnik i Beogradski centar za bezbednosnu politiku; Beograd, 2012.
- Energy security, International Energy Agency. 2014. Internet: <http://www.iea.org/topics/energysecurity/subtopics/whatisenergysecurity/> 13/06/2015.
- European Commission, *Imports and secure supplies; Diverse, affordable, and reliable energy from abroad: Overview*. 2014. Internet: <http://ec.europa.eu/energy/en/topics/imports-and-secure-supplies> 13/6/2015.
- European Commission, *Market legislation*. 2015. Internet: <http://ec.europa.eu/energy/en/topics/markets-and-consumers/market-legislation> 13/6/2015.
- European Commission, *Overview of the secondary EU legislation that falls under the legislative competence of DG ENER and that is currently in force*. 2015. Internet: [ec.europa.eu: https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2014-12-19-ener-legislation.pdf](https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2014-12-19-ener-legislation.pdf) 13/6/2015.
- European Commission, *Supplier countries*. 2015. Internet: <https://ec.europa.eu/energy/en/topics/imports-and-secure-supplies/supplier-countries> 12/6/2015.
- Ferrero-Waldner, Benita, *After the Russia / Ukraine gas crisis: what next?* 2009, Internet: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-09-100_en.htm, 12/6/2015.
- Ferrero-Waldner, Benita, *The European Union and Russia – future prospects*. 2008, Internet: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-08-175_en.htm?locale=en 12/6/2015.
- Janeliūnas, Tomas & Tumkevič, Agnija, "Securitization of the energy sectors in Estonia, Lithuania, Poland and Ukraine: Motives and extraordinary measures" *Lithuanian Foreign Policy Review*, Vol. 30, 2013, pp. 65-90. Internet: http://www.researchgate.net/publication/259761211-SECURITIZATION_OF_THE_ENERGY_SECTORS_IN_ESTONIA_LITHUANIA_POLAND_AND_UKRAINE_MOTIVES_AND_EXTRAORDINARY_MEASURES 14/6/2015.
- Kolev, Dragan, „Geopolitička dimenzija energetske bezbednosti“, *Časopis za ekonomiju i tržišne komunikacije*, Vol. 1, br. 1, 2011, str. 65-90.

- Leshchenko, Oleksii, *Shale Gas: Market Opportunities and Challenges in the EU and Ukraine*. Gorshenin Institute, Brussels. Internet: <http://www.slideshare.net/AlAvellan/shale-/gas-market-opportunities-and-challenges-in-the-eu-and-ukraine> 14/6/2015.
- Lipovac, Milan; Spasić, Danijela i Kešetović, Želimir, „Koncept socijetalne bezbednosti i teorija sekuritizacije kao okviri za analizu procesa prijema Turske u Evropsku uniju“, *Međunarodna politika*, Vol. 62, br. 1142, 2011. str. 52-62.
- Michael, Williams, “Words, images, enemies: Securitization and international politics“ *International Studies Quarterly*, Vol. 47 no.4, 2003. pp. 511-531.
- Miler, Aleksej, “Južni tok“ je blokiran da bi se sačuvao tranzit gasa kroz Ukrajinu“. Internet: <http://www.nspm.rs/hronika/aleksej-miler-juzni-tok-je-blokiran-da-bi-se-sacuvao-tranzit-gasa-kroz-ukrajinu.html> 15/6/2015.
- Solana, Javier, *Summary of the address by the EU High Representative for the CFSP*. 2008, Internet: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/discours/98707.pdf 12/6/2015.
- Sovacool, Benjamin K. & Mukherjee, Ishani, “Conceptualizing and measuring energy security: A synthesized approach“ *Energy*, Vol. 36, no. 8, August 2011, pp. 5343-5355.
- Tichý, Lukáš & Kratochvíl, Petr, “The European Union’s Discourse on Energy Relations with Russia“, *Energy Policy*, Vol. 56, no. 51, 2013, pp. 391-406.
- Trombetta, Julia, “European energy security discourses and the development of a common energy policy“ *Working Papers of the Energy Delta Gas Research*, no 2 (2012), pp. 1-31.
- Ukraine ‘stealing Europe’s gas’. Internet: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4574630.stm> 13/6/2015.
- Vuori, Juha, “Illocutionary logic and strands of securitization: Applying the theory of securitization to the study of non-democratic political orders“ *European Journal of International Relations*, Vol. 14, no. 1, 2008, pp. 65-99.
- Wæver, Ole, “Securitization and desecuritization“ In: Lipschutz R (ed.) *On Security*, New York: Columbia University Press, 1995, pp. 46-86
- Winzer, Christian, “Conceptualizing Energy Security“, *EPRG Working Paper 1123 /Cambridge Working Paper in Economics 1151*, 2011.

Milan LIPOVAC
Tatjana SIMIĆ

**SECURITISATION IN ENERGY SECURITY - THE CASE OF THE EU
AND THE RUSSIAN NATURAL GAS**

ABSTRACT

The concept of energy security reaches the top of political and security agenda of the EU in 2005, when the first disruption of natural gas supply began. The greatest concern of EU officials, in that sense, is related to the possibility of (ab)use of energy as a political weapon in terms of dependence on Russian energy supplies. The topic of this paper is related to the securitisation of natural gas that Russia exports to the EU member states. The paper analyzes the documents and official statements of the highest EU officials in which the dependence on Russian gas was designated as an essential security threat to the energy security of the EU. The paper also presents the dynamics of the process of securitisation, the main actors of the process, outlined possible causes, and presents the consequences that have encouraged or accelerated the special measures by the EU.

Key words: energy security, securitization, special measures, the EU, Russia, Ukraine.